

Підслідність: юрисдикційна адреса кримінального провадження

Ефективність кримінального процесу - це не лише швидкість і законність розслідування, а й чітке визначення того, хто саме має право його проводити. Підслідність — це своєрідна "юрисдикційна адреса" кримінального провадження.

Без правильної підслідності ми мали б хаос: поліція розслідувала б військові злочини, а СБУ — дрібні крадіжки.

Саме тому закон створив складну, але логічну систему розподілу компетенції між різними органами — поліцією, ДБР, СБУ, НАБУ, БЕБ тощо.

Поняття підслідності за КПК України

Законодавче визначення

Відповідно до статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, підслідність — це сукупність правил, за якими визначається, який саме орган досудового розслідування має повноваження здійснювати досудове розслідування у конкретному кримінальному провадженні.

Іншими словами, підслідність — це юридичний "розподільник справ".

Завдання інституту підслідності

- Забезпечити спеціалізацію органів досудового розслідування
- Запобігти дублюванню їх діяльності
- Підвищити ефективність розслідування
- Гарантувати об'єктивність кримінального провадження
- Створити чітку систему розподілу компетенції

Система видів підслідності

Предметна (родова)

Визначається змістом та тяжкістю злочину

Персональна (спеціальна)

Залежить від статусу особи, яка вчинила злочин

Територіальна

Визначається місцем вчинення правопорушення

Альтернативна (змішана)

Коли злочин може бути підслідним кільком органам

Предметна (родова) підслідність: ОСНОВНИЙ ВИД

Це основний вид підслідності, що визначає, який орган має розслідувати конкретну категорію злочинів залежно від їхнього змісту та тяжкості. Предметна підслідність є фундаментом всієї системи розподілу компетенції між органами досудового розслідування.

Національна поліція

Правова основа: ч. 1 ст. 216 КПК

Компетенція: Розслідує більшість злочинів — від крадіжки до шахрайства, насильницьких злочинів, ДТП зі смертельними наслідками, хуліганства, незаконного обігу зброї та наркотиків.

Служба безпеки України

Правова основа: ч. 2 ст. 216 КПК

Компетенція: Злочини проти основ національної безпеки, тероризм, шпигунство, посягання на державну таємницю, диверсії, саботаж.

Державне бюро розслідувань

Правова основа: ч. 5 ст. 216 КПК

Компетенція: Злочини, вчинені високопосадовцями, суддями, прокурорами, працівниками правоохоронних органів, військовими службовими особами.

Спеціалізовані органи досудового розслідування

НАБУ — антикорупційний орган

Правова основа: ч. 5¹ ст. 216 КПК, ст. 3 Закону "Про НАБУ"

Компетенція: Корупційні злочини топ-посадовців — міністрів, народних депутатів, суддів вищих судів, керівників державних підприємств, голів обласних державних адміністрацій.

Особливості: Розслідує лише справи з великим розміром неправомірної вигоди (понад 500 прожиткових мінімумів) або вчинені особами з переліку, визначеного законом.

БЕБ — економічна безпека

Правова основа: ч. 5² ст. 216 КПК

Компетенція: Злочини у сфері економіки — ухилення від сплати податків, фіктивне підприємництво, легалізація доходів, здобутих злочинним шляхом, контрабанда, порушення бюджетного законодавства.

Історичний контекст: До створення ДБР та БЕБ більшість таких справ розслідували прокуратура й податкова міліція. Європейська модель кримінальної юстиції вимагає інституційної незалежності.

Персональна (спеціальна) підслідність

Звичайна особа

Розтрата майна (ст. 191 КК) звичайним бухгалтером

→ Поліція

Суддя або прокурор

Те саме діяння, вчинене суддею або прокурором

→ ДБР

Високопосадовець

Корупційна схема за участю топ-чиновника

→ НАБУ

Цей вид підслідності визначається особою, яка вчинила злочин. Тобто не сам злочин визначає підслідність, а посада чи статус особи. Персональна підслідність є винятком із загального правила предметної підслідності і застосовується для забезпечення незалежності розслідування злочинів, вчинених особами з особливим статусом.

Якщо злочин, передбачений статтею 191 КК України ("розтрата майна"), вчинено звичайним бухгалтером — справу розслідує поліція. А якщо те саме діяння вчинено суддею або прокурором — підслідність переходить до ДБР (ч. 5 ст. 216 КПК). Якщо ж до корупційної схеми залучено високопосадовця — справу може перебрати НАБУ, якщо вона відповідає критеріям, визначеним у ст. 216-1 КПК і ст. 3 Закону "Про НАБУ".

Територіальна підслідність

Основний принцип

Це розподіл кримінальних проваджень між територіальними підрозділами одного органу досудового розслідування. Згідно з ч. 7 ст. 216 КПК, досудове розслідування здійснюється за місцем вчинення кримінального правопорушення.

Практичний приклад

Якщо злочин скоєно у Харкові — справу має розслідувати Слідче управління поліції Харківської області. Але якщо злочин має міжрегіональний характер, наприклад, шахрайська схема охоплює кілька областей, — Генеральний прокурор може визначити іншу територіальну підслідність наказом про передачу справи до іншого підрозділу.

Виняток

У період воєнного стану, коли деякі території недоступні або органи тимчасово не функціонують, прокурор може змінити територіальну підслідність для забезпечення безперервності розслідування.

Альтернативна (змішана) підслідність

Цей вид виникає, коли один і той самий злочин може бути підслідним кільком органам. У таких випадках рішення приймає прокурор, керуючись доцільністю, ефективністю та можливістю забезпечити повне розслідування.

01

Виникнення конкуренції підслідності

Злочин має і корупційну, і службову складову (наприклад, розтрата зловживанням службовим становищем, у якому є елементи хабарництва)

02

Можливі органи розслідування

Таку справу може розслідувати і НАБУ, і ДБР, і поліція, залежно від конкретних обставин та статусу осіб

03

Прийняття рішення прокурором

Остаточне рішення приймає прокурор, який здійснює процесуальне керівництво у кримінальному провадженні

04

Вирішення спору

У випадку спору між органами — рішення приймає Генеральний прокурор або його заступник (ст. 218 КПК)

Зміна підслідності: процесуальний механізм

КПК передбачає можливість передачі провадження від одного органу іншому для забезпечення ефективності розслідування та дотримання процесуальних гарантій. Зміна підслідності регулюється статтею 218 КПК України.

1

Множинність проваджень

Відкрито кілька проваджень щодо одного злочину різними органами — необхідно об'єднати їх в одне провадження

2

Помилкове визначення підслідності

З'ясовано, що злочин підслідний іншому органу (наприклад, виявлено спеціальний статус підозрюваного)

3

Оперативна необхідність

Необхідно забезпечити оперативність або безпеку розслідування (особливо актуально під час воєнного стану)

❏ Процесуальне оформлення: Передача оформлюється мотивованою постановою прокурора. Цей механізм особливо актуальний під час воєнного стану, коли деякі території недоступні або органи тимчасово не функціонують.

Практичні приклади зміни підслідності

Приклад 1: Порушення персональної підслідності

Слідчий поліції розпочав розслідування проти поліцейського, який перевищив службові повноваження (ст. 365 КК).

Прокурор скасував постанову про початок розслідування, адже такі справи підслідні ДБР. Після цього матеріали були передані до відповідного теруправління ДБР.

Висновок: Це ілюстрація порушення персональної підслідності. Злочини, вчинені працівниками правоохоронних органів, завжди розслідує ДБР, незалежно від того, який орган першим розпочав провадження.

Приклад 2: Зміна предметної підслідності

НАБУ почало розслідування справи про незаконне збагачення за ст. 368-5 КК, але згодом з'ясувалося, що сума неправомірної вигоди не перевищує 500 прожиткових мінімумів — справу передали поліції.

Висновок: Це приклад зміни предметної підслідності з огляду на кваліфікаційні критерії. НАБУ розслідує лише справи з великим розміром неправомірної вигоди або вчинені особами з визначеного переліку.

Інтерактивні кейси: перевірте своє розуміння

Кейс 1: БЕБ чи поліція?

Ситуація: Слідчий поліції розпочав розслідування про ухилення від сплати податків (ст. 212 КК). Через два місяці прокуратура передала справу до БЕБ.

Запитання: Чи правомірна така передача?

Підказка: Пригадайте, який орган розслідує злочини у сфері економіки після створення Бюро економічної безпеки.

Кейс 2: Спільний умисел

Ситуація: Прокурор міста Києва отримав два повідомлення про злочини, вчинені суддею та його братом, який не є службовцем.

Запитання: Хто має розслідувати справу, якщо дії мають спільний умисел?

Підказка: Подумайте, як персональна підслідність "поглинає" загальну.

Кейс 3: Критерії НАБУ

Ситуація: НАБУ почало розслідування щодо мера міста, який вимагав хабар у розмірі 8 тис. доларів. Згодом прокурор передав справу до поліції.

Запитання: Чи відповідає це вимогам підслідності за КПК?

Підказка: Зверніться до критеріїв НАБУ у ст. 3 Закону "Про НАБУ".

Поглинання підслідності: концепція та значення

Поняття "поглинання підслідності" — це практичний інструмент, без якого жоден слідчий чи прокурор не зможе ефективно діяти, коли в межах одного кримінального провадження переплітаються злочини, підслідні різним органам.

Правова основа

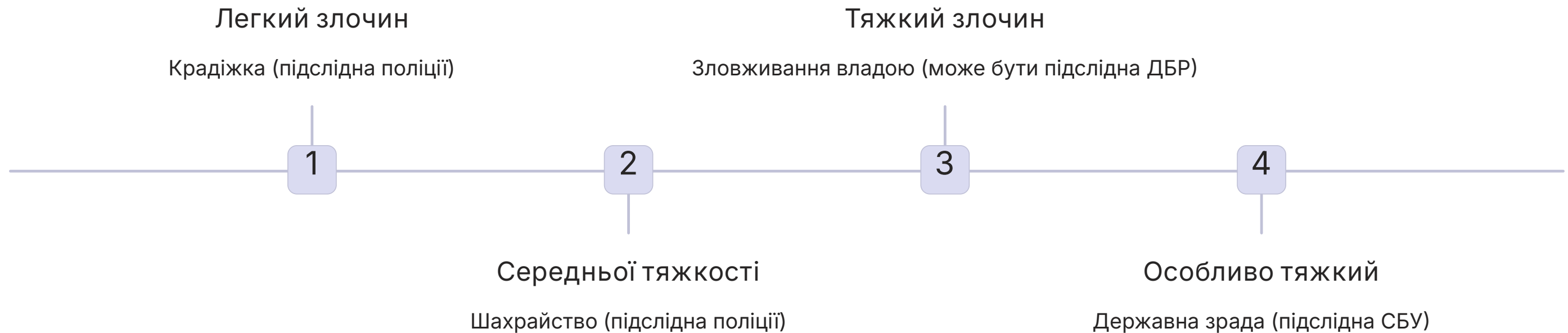
Правила поглинання підслідності випливають із ч. 8 ст. 216 КПК України, практики прокуратури, судової практики і узагальнень Верховного Суду.

Мета інституту

- Уникнути дублювання розслідувань
- Забезпечити комплексність доказування
- Гарантувати єдність кримінального провадження
- Досягти ефективності кримінального процесу

Головна ідея: підслідність не є механічним поділом, а гнучким балансом між законом, доцільністю і справедливістю.

Правило 1: Загальне поглинання за тяжкістю

Основний принцип: Якщо у кримінальному провадженні об'єднано кілька злочинів, підслідних різним органам досудового розслідування, розслідування здійснює той орган, у підслідності якого перебуває найбільш тяжкий злочин.

Це головний принцип, який називають "поглинанням менш тяжкого більш тяжким". Тяжкість визначається за санкцією Кримінального кодексу України — тобто за максимальним строком основного покарання.

- Приклад: Якщо у справі є крадіжка (підслідна поліції) та державна зрада (підслідна СБУ), — розслідування здійснює СБУ, бо злочин проти основ національної безпеки має вищу суспільну небезпеку.

Правило 2: Поглинання за персональною підслідністю

Принцип: Якщо у вчиненні злочину брала участь особа, щодо якої передбачено спеціальну персональну підслідність, — розслідування здійснює орган, якому підслідні злочини цієї особи, навіть якщо у справі є інші співучасники, підслідні іншим органам.

Правило

Персональна підслідність поглинає загальну

Статус однієї особи визначає підслідність для всіх співучасників злочину

Приклад

Якщо злочин (наприклад, зловживання владою) вчинено спільно суддею та приватною особою, — справа підслідна ДБР, а не поліції, бо серед співучасників є суддя (особа зі спеціальним статусом).

Обґрунтування

Це правило забезпечує незалежність розслідування злочинів, вчинених особами з особливим статусом, та запобігає можливому впливу на слідство

Правило 3: Функціональна доцільність

Суть правила

Якщо кілька органів мають право здійснювати розслідування, прокурор може визначити підслідність з урахуванням ефективності, спеціалізації та можливості оперативного проведення слідчих дій.

Правова основа: ч. 10 ст. 216 КПК. Рішення приймає прокурор, а у випадку спору між органами — Генеральний прокурор або його заступник (ст. 218 КПК).

Практичний приклад

Корупційна схема охоплює посадовців двох міністерств і приватну компанію. НАБУ має більшу аналітичну спроможність — тому прокурор передає справу туди, навіть якщо формально частина злочинів могла б бути підслідною поліції чи БЕБ.

Критерії вибору:

- Технічна оснащеність органу
- Досвід розслідування подібних справ
- Можливість швидкого реагування
- Наявність спеціалізованих підрозділів

Правила 4-5: Воєнний стан та неподільність

Правило 4: Організаційний пріоритет у воєнний час

Суть: Якщо внаслідок бойових дій орган не може здійснювати слідчі дії на певній території, прокурор визначає тимчасову змінену підслідність, передаючи справу іншому органу або територіальному підрозділу.

Правова основа: Практика Офісу Генерального прокурора (накази 2022–2025 років). Тлумачиться як виняткове поглинання за територіальним принципом.

Мета: Забезпечити безперервність досудового розслідування навіть у прифронтових чи окупованих районах.

Правило 5: Неподільність провадження

Суть: Якщо злочини взаємопов'язані спільним умислом або доказами, — вони повинні розслідуватися в одному провадженні одним органом, навіть якщо частина діянь формально підслідна іншому органу.

Приклад: Група осіб організувала схему контрабанди (підслідна СБУ) і легалізації коштів (підслідна БЕБ). Розслідування має проводити СБУ, бо обидва злочини становлять єдиний умисел, спрямований на шкоду державній безпеці.

Мета: Запобігти дробленню проваджень і забезпечити повноту дослідження обставин.

Правило 6: Прокурорський контроль

Усі питання, пов'язані з визначенням або зміною підслідності, вирішуються виключно прокурором, який здійснює процесуальне керівництво. Це забезпечує єдність досудового розслідування і запобігає "війнам за справи" між відомствами.

Аналіз матеріалів

Прокурор вивчає обставини справи та визначає, який орган найбільш компетентний для розслідування

Оцінка критеріїв

Враховується тяжкість злочину, статус осіб, територіальні особливості, спеціалізація органів

Прийняття рішення

Прокурор вносить мотивовану постанову про визначення або зміну підслідності

Передача матеріалів

Матеріали провадження передаються відповідному органу для продовження розслідування

 Важливо: Рішення прокурора про підслідність може бути оскаржене до суду в порядку, передбаченому КПК України. Це гарантує додатковий контроль за законністю визначення підслідності.

Узагальнююча таблиця поглинання підслідності

Тяжкість злочину	Найбільш тяжкий злочин визначає орган	Зрада + крадіжка → СБУ	Автоматично (за законом)
Статус особи	Особа зі спецстатусом "тягне" справу	Суддя + цивільна особа → ДБР	Автоматично
Доцільність	Найефективніший орган	НАБУ проти поліції → прокурор обирає	Прокурор
Територіальна заміна	Неможливість розслідування на місці	Харків → Полтава	Прокурор
Єдність умислу	Взаємопов'язані злочини	Контрабанда + легалізація → СБУ	Прокурор

Ця таблиця демонструє системний підхід до вирішення питань підслідності у складних кримінальних провадженнях, де переплітаються різні види злочинів та різні категорії осіб.

Проблеми практичного застосування підслідності

Розмитість меж компетенції

Між НАБУ, ДБР, БЕБ і поліцією існують "сірі зони", де межі компетенції не завжди чіткі. Це призводить до конфліктів між органами та затягування розслідувань.

Зловживання при зміні підслідності

Іноді прокурори можуть змінювати підслідність з неправомірних мотивів — для "зручного" органу або під тиском. Це підриває незалежність розслідування.

Територіальні труднощі воєнного стану

Органи змінюють місце дислокації, деякі території недоступні, комунікація ускладнена. Це вимагає гнучкого підходу до територіальної підслідності.

Для вирішення цих проблем необхідні: чіткіші законодавчі критерії розмежування компетенції, посилення судового контролю за рішеннями про зміну підслідності, розробка спеціальних протоколів взаємодії органів у воєнний час.

Висновки: підслідність як баланс ефективності та справедливості

Значення інституту підслідності

Підслідність — це фундаментальна координата досудового розслідування. Вона забезпечує:

- Спеціалізацію органів слідства
- Ефективність і неупередженість розслідування
- Дотримання процесуальної дисципліни між різними суб'єктами кримінальної юстиції
- Захист прав учасників кримінального провадження
- Незалежність розслідування від зовнішнього впливу

Для студентів-правників

Важливо не просто знати статті 216–218 КПК, а й **розуміти логіку підслідності**: вона відображає баланс між ефективністю, законністю і справедливістю у кримінальній юстиції.

Підслідність — це не механічний розподіл справ, а складна система, що враховує:

1. Характер злочину
2. Статус осіб
3. Територіальні особливості
4. Спеціалізацію органів
5. Процесуальну доцільність

Головне: Правильне визначення підслідності — це перший крок до якісного, законного та справедливого розслідування кримінального провадження. Помилки на цьому етапі можуть призвести до скасування всіх процесуальних рішень та затягування правосуддя.

Від підслідності до підсудності

Підслідність

Визначає, хто має право розслідувати злочин — який орган досудового розслідування веде провадження

Підсудність

Визначає, який саме суд повинен розглядати справу після завершення розслідування

Уявіть собі судову систему як багаторівневу мапу доріг, а підсудність — як дорожній знак, який показує: "Ця справа має прибути сюди". Без цього правила виникне хаос: справи про корупцію слухалися б у сільських судах, а дрібні крадіжки — у Верховному Суді.

Що таке підсудність?

Відповідно до статті 32 Кримінального процесуального кодексу України, підсудність — це сукупність правил, які визначають, який саме суд має право розглядати конкретне кримінальне провадження.

Розподіл повноважень

Правильний розподіл судових повноважень між різними рівнями судів

Справедливість

Забезпечення справедливого судового розгляду для всіх учасників

Економія ресурсів

Ефективне використання процесуальних ресурсів судової системи

Доступність

Забезпечення доступності правосуддя для всіх учасників процесу

Принципи визначення підсудності

Підсудність базується на фундаментальних принципах, які відображають філософію кримінальної юстиції:

01

Законність

Суд може розглядати справу лише тоді, коли це прямо передбачено законом

03

Наближеність суду

Суд має бути близько до місця події, щоб свідки, потерпілі й обвинувачений могли легко брати участь у процесі

02

Рівність сторін

Сторони повинні мати рівні умови доступу до суду

04

Спеціалізація судів

Складні або особливі справи мають розглядатися суддями з досвідом у певній категорії

Чотири види підсудності

Кримінальний процесуальний кодекс (статті 32–36) виділяє чотири основні види підсудності, кожен з яких відповідає за певний аспект розподілу справ:

1

Родова (предметна)

Визначає рівень суду — місцевий, апеляційний, ВАКС чи Верховний Суд

2

Територіальна

Визначає конкретний суд певної території за місцем вчинення злочину

3

Персональна (спеціальна)

Визначається статусом особи — депутати, судді, високопосадовці

4

За зв'язком справ

Коли кілька злочинів або осіб пов'язані між собою

Родова підсудність: по вертикалі

Родова підсудність визначає, який рівень суду має розглядати справу. Це — розподіл "по вертикалі" судової системи.

Місцеві суди

Районні, міськрайонні — розглядають усі кримінальні провадження, крім тих, що віднесені до інших судів. Це базовий рівень кримінальної юстиції

Вищий антикорупційний суд (ВАКС)

Розглядає кримінальні провадження щодо топкорупційних злочинів, віднесених до підслідності НАБУ

Верховний Суд

Не є судом першої інстанції, окрім виняткових випадків — злочини суддів КСУ чи Голови ВС

Апеляційні суди

Розглядають справи у випадках спеціальної підсудності — злочини суддів, високопосадовців, коли є рішення ВРП

Приклад із практики ВАКС

Ситуація

ВАКС розглядає справу про одержання неправомірної вигоди народним депутатом. У тій самій схемі фігурує його помічник.

Питання

Чи можуть їх судити в різних судах?

Відповідь

Ні. За принципом поглинання підсудності справа слухається у ВАКС, бо головний фігурант — суб'єкт, підсудний саме цьому суду.

Територіальна підсудність: по горизонталі

Територіальна підсудність визначає, який саме суд певної території має розглядати справу. Стаття 32 КПК України встановлює чіткі правила:

Місце вчинення

Кримінальне провадження здійснюється судом за місцем вчинення кримінального правопорушення

Місце закінчення розслідування

Якщо місце вчинення не встановлено — суд за місцем закінчення досудового розслідування

Вибір прокурора

Якщо злочин вчинено у кількох місцях — прокурор обирає найбільш доцільне

Вирішення спору

У разі спору питання вирішує апеляційний суд

Кейс: крадіжка в двох містах

Практична ситуація

Факти: Крадіжка сталася в Запоріжжі, але злодія затримали в Одесі. Досудове розслідування провела поліція Одеси. Прокурор направив обвинувальний акт до суду Одеси.

Оскарження: Потерпілий оскаржив — мовляв, злочин був у Запоріжжі.

Рішення: Апеляційний суд вирішив: справа має слухатися у суді Запорізької області, бо там місце злочину.

Це забезпечує наближеність суду до доказової бази — свідки, місце події, потерпілі перебувають саме там, де стався злочин.

Персональна підсудність

Персональна підсудність визначається статусом особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження. Ключова логіка: "Судити має той суд, який відповідає статусу обвинуваченого".

Народні депутати

Справи підсудні ВАКС (корупція) або апеляційним судам (інші злочини)

Судді

Розглядаються іншим апеляційним судом як судом першої інстанції для уникнення впливу

Прокурори

Справи розглядаються з урахуванням статусу та категорії злочину

Високопосадовці

Підсудні ВАКС або апеляційним судам залежно від характеру злочину

Судді та корупційні злочини

Загальне правило

Кримінальне провадження щодо судді розглядає інший апеляційний суд як суд першої інстанції. Це забезпечує незалежність і уникнення "корпоративної солідарності".

Приклад: Постанова Верховного Суду від 14.04.2022 у справі № 991/1784/21 — провадження щодо судді Голосіївського районного суду розглядав Чернігівський апеляційний суд.

Виняток для корупції

Якщо суддя обвинувачується у корупційному злочині, підслідному НАБУ:

- Досудове розслідування — НАБУ
- Прокурор — САП
- Розгляд справи — ВАКС

Персональна підсудність поступається предметній підсудності ВАКС.

Підсудність за зв'язком справ

Найцікавіший вид підсудності стосується ситуацій, коли кілька злочинів або кілька осіб пов'язані між собою. Для забезпечення повноти розгляду їх потрібно слухати разом.

Приклад із практики ВАКС

НАБУ викрило схему з заступником міністра, мером міста та директором КП. Різні статуси, різні рівні підсудності. Але злочини мали єдиний умисел — розкрадання державних коштів. Справу слухає ВАКС, бо головний суб'єкт — високопосадовець-корупціонер.

Зміна підсудності

Стаття 34 КПК України передбачає, що суд може передати кримінальне провадження іншому суду за виняткових обставин:

1

Неможливість утворити склад

Усі судді взяли самовідвід або є інші перешкоди для формування складу суду

2

Безпека учасників

Об'єктивно неможливо забезпечити безпеку учасників процесу в даному суді

3

Територіальні обставини

Обвинувачений або більшість свідків перебувають на іншій території

4

Окупована територія

Суд знаходиться на окупованій території і не може здійснювати правосуддя

Такі рішення приймає Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду.

Практичні кейси для аналізу

Кейс 1: Хабарництво голови ОДА

Справу про хабарництво голови обласної державної адміністрації направлено до місцевого суду. Захист стверджує, що її має розглядати ВАКС.

Питання: Хто має рацію?

Підказка: пригадайте критерії підсудності ВАКС — суб'єкт злочину + стаття КК + сума неправомірної вигоди

Кейс 2: Військовослужбовець на фронті

Обвинувачений служить у ЗСУ і не може прибути на засідання через бойові дії.

Питання: Чи має бути змінена територіальна підсудність?

Відповідь: так — суд може змінити підсудність ухвалою за ст. 34 КПК, якщо існують виняткові обставини

Висновки: чому підсудність важлива

Підсудність — це не просто "адреса суду". Це механізм справедливого розподілу судової влади, який відображає ідею, що правосуддя — це не будь-який суд, а саме той суд, який уповноважений і здатний здійснити справедливий розгляд.

4

Види підсудності

Родова, територіальна, персональна, за зв'язком справ

32

Стаття КПК

Основна норма, що регулює підсудність в Україні

100%

Законність

Суд може розглядати справу лише за прямим передбаченням закону

Підсудність гарантує неупередженість суду, зручність для сторін, ефективність процесу і дотримання принципу законності. Це фундамент справедливого правосуддя.

Територіальність: Географія Правосуддя

Що це таке?

Територіальність — це просторовий фундамент кримінальної юстиції. Це правова система координат, яка визначає "де саме" мають відбуватися процесуальні дії.

Будь-який злочин має географічну адресу: на вулиці, у місті, на підприємстві, у прикордонному пункті, в зоні бойових дій чи навіть у кіберпросторі.

Логіка юрисдикції

Чітке визначення меж повноважень

Ефективність доказів

Швидкий доступ до місця події

Баланс сторін

Рівні можливості для всіх учасників

Правова Основа Територіальності

"Кримінальне провадження здійснюється судом за місцем вчинення кримінального правопорушення"

— Стаття 32 КПК України

Це правило має значно ширший сенс і поширюється на всю систему органів кримінальної юстиції, охоплюючи органи досудового розслідування, прокуратуру та суди.

Три Рівні Територіальної Юрисдикції

Органи досудового
розслідування

Де проводиться слідство та
збираються докази

Прокуратура

Який прокурор здійснює процесуальне
керівництво

Суд

Який суд розглядає справу по суті

Принципи Територіальності

1

Принцип наближеності

Орган або суд повинен діяти там, де відбувся злочин або зосереджені докази. Це забезпечує швидкість, доступність і об'єктивність процесу.

2

Принцип законності юрисдикції

Жоден орган не може діяти поза межами своєї територіальної компетенції, якщо інше не передбачено законом чи рішенням прокурора/суду.

3

Принцип стабільності

Якщо територіальність уже визначено — її не можна змінювати довільно. Інакше виникне небезпека зловживання: сторони могли б "вибирати" зручний суд.

Територіальність Органів Досудового Розслідування

Згідно зі статтею 216 КПК, розслідування здійснюється за місцем вчинення кримінального правопорушення. Проте в реальному житті це не завжди просто.

Класичний випадок

Злочин вчинено у Львові — поліція Львівської області розслідує. Все логічно і прямолінійно.

Змішана територіальність

Організована група діяла у Києві, але жертви у Дніпрі і Полтаві. Прокурор визначає підслідність за місцем центру діяльності.

Воєнний стан

Органи на окупованих територіях не працюють. Генпрокурор передає справи до найближчого діючого підрозділу.

Резервна Територіальна Юрисдикція

- Приклад із практики: Після початку широкомасштабної агресії росії багато органів досудового розслідування не могли працювати на окупованих територіях.

Маріуполь

Справи передано

Запоріжжя

Діючий підрозділ

Херсон

Справи передано

Миколаїв

Діючий підрозділ

Так формується резервна територіальна юрисдикція, яка гарантує безперервність правосуддя навіть під час війни.

Територіальність Прокуратури

Відповідно до статті 7 Закону України "Про прокуратуру", прокуратура організована за територіальним принципом. Кожна обласна, окружна, спеціалізована прокуратура має визначену територію діяльності, яка відповідає адміністративно-територіальному поділу.

Дискусійне питання

Чи може прокурор іншої області здійснювати процесуальне керівництво справою, якщо злочин стався на "його" території, але слідство проводить підрозділ з іншого регіону?

Відповідь: може — якщо прокурор вищого рівня визначив іншу територіальну юрисдикцію для забезпечення безпеки чи ефективності.

Територіальність Судів

Підсудність — це "юридичне застосування" територіальності у судовій стадії. Усі суди діють у межах визначеного судового округу, який встановлюється законом і відповідає території області або району.

Біла Церква

Суд Білоцерківського району

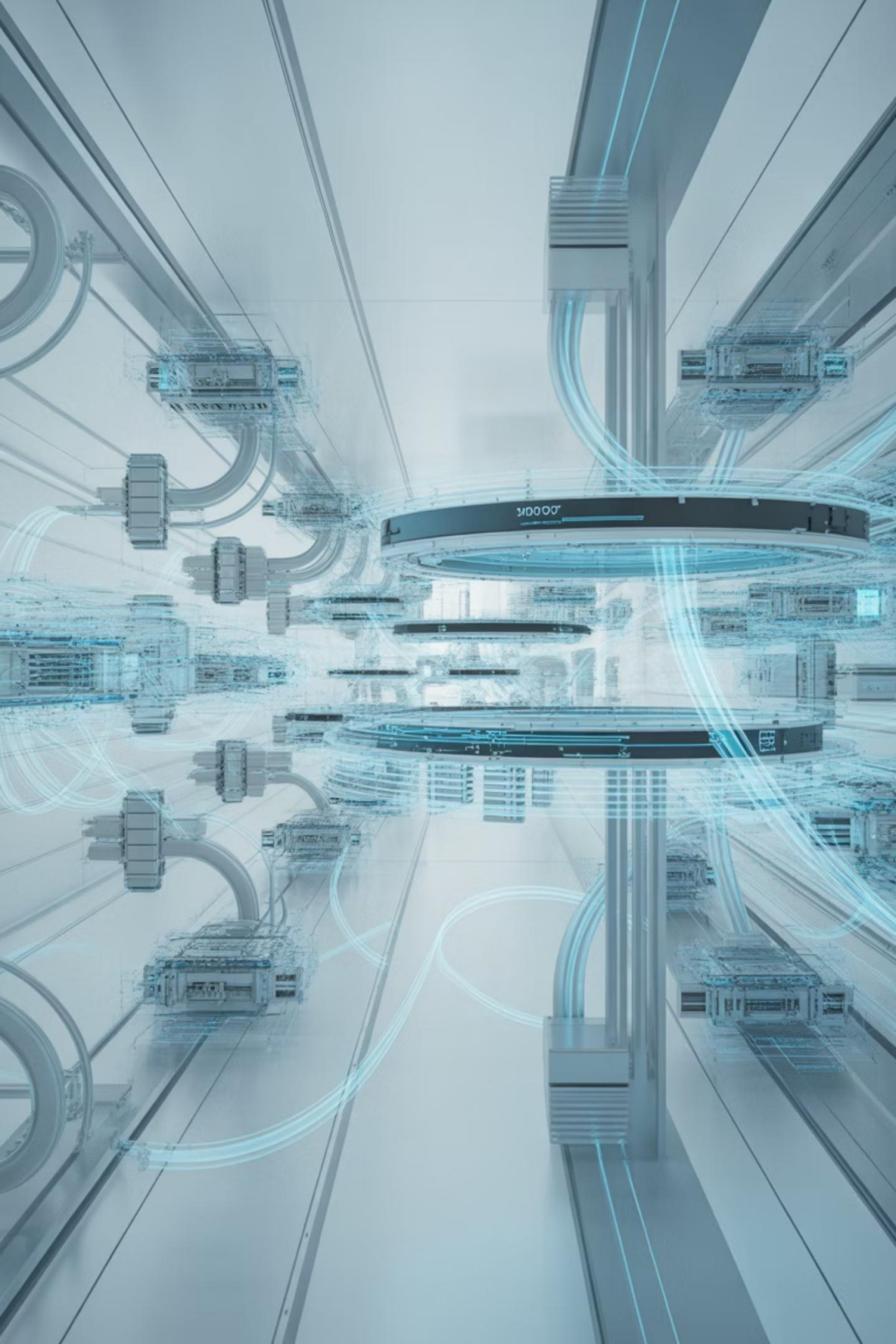
Хмельницький

Суд Хмельницького району

Окупована територія

Верховний Суд визначає інший суд

- Приклад із практики: Після окупації частини Луганської області, кримінальні справи Сєвєродонецького суду були передані для розгляду до Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області (рішення Касаційного кримінального суду, 2023).

"Віртуальна" Територіальність

Виклик цифрової епохи

Кримінальні правопорушення можуть не мати фізичних меж — кіберзлочини, інформаційні атаки, злочини у фінтех-сфері. Як визначити територіальність, якщо "місця події" як такого немає?

Місце розташування сервера

Або пристрою, з якого вчинено дію

Місце настання наслідків

Наприклад, фінансові втрати

Місце проживання потерпілого

Або юридичної особи

Постанова Верховного Суду від 27.09.2023 у справі №761/15162/21: "у справах про шахрайство, вчинене з використанням мережі Інтернет, місцем вчинення є територія, де потерпілий зазнав майнової шкоди".

Практичні Кейси

1

Транскордонний кіберзлочин

Ситуація: Громадянин України, перебуваючи у Польщі, зламав банківський рахунок українського користувача.

Питання: На якій території вважається вчиненим злочин?

Відповідь: Застосовується принцип місця настання наслідків (ст. 6 КК України) — в Україні, де потерпілий зазнав збитків.

2

Зміна територіальної підслідності

Ситуація: Слідче управління СБУ у Львові розслідує справу про держзраду, але основні докази й свідки — у Харкові. Прокурор передає справу до харківського управління.

Питання: Як називається така процедура і хто має право її здійснити?

Відповідь: Зміна територіальної підслідності — прокурор регіонального або вищого рівня (ст. 218 КПК).

3

Евакуація суду

Ситуація: У Запоріжжі скоєно злочин, але суд міста не працює через евакуацію.

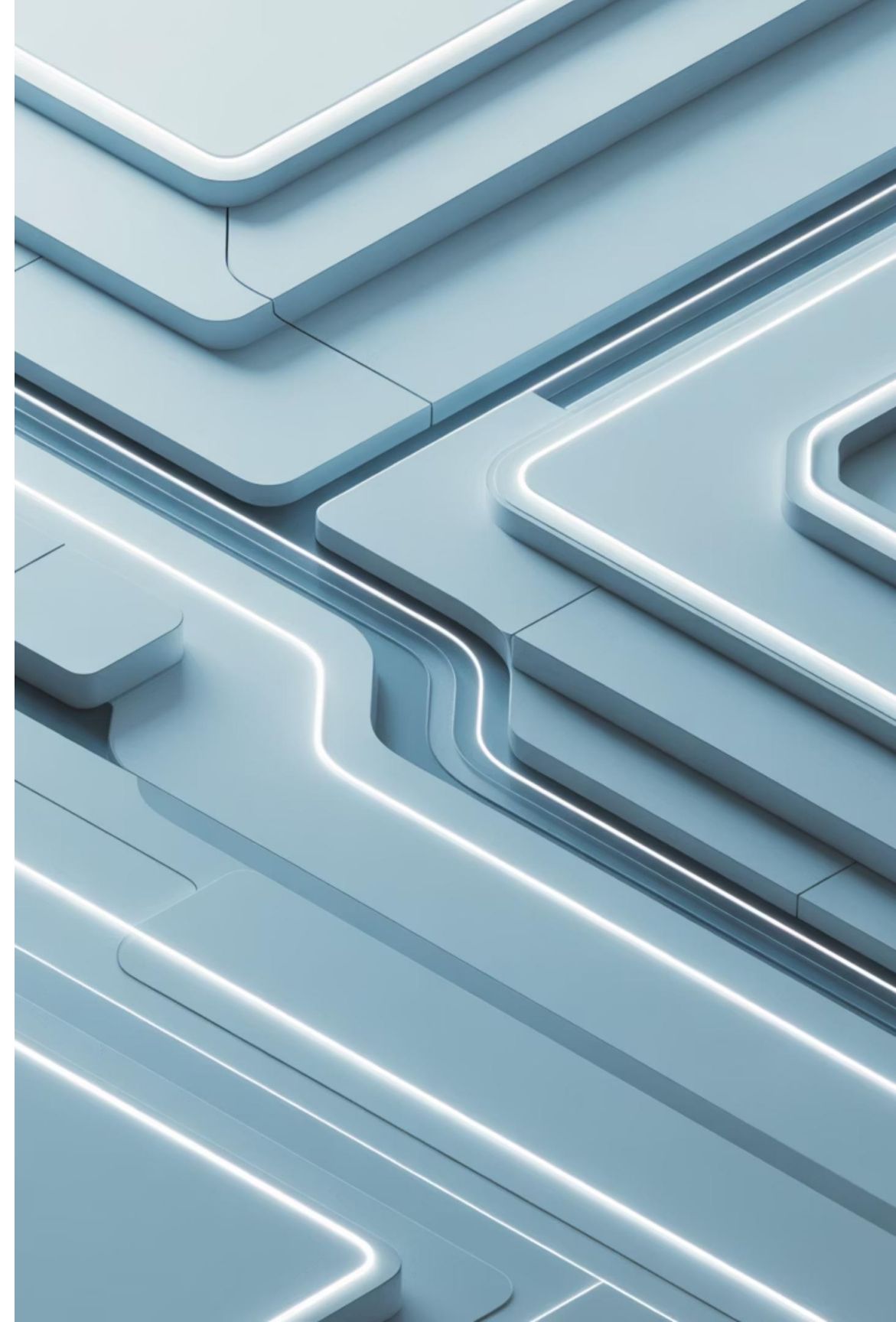
Питання: Який суд розглядатиме справу?

Відповідь: Касаційний кримінальний суд визначає інший суд для заміщення (ст. 34 КПК).

Підвідомчість: Коли Влада Знає Свої Межі

Підвідомчість — це правовий механізм, що визначає, які справи, питання або функції належать до компетенції певного органу або системи органів у межах кримінального провадження.

Це ширше поняття, ніж підслідність чи підсудність. Вона не тільки каже "хто розслідує" чи "хто судить", а й відповідає на запитання: "Який орган державної влади взагалі має право розглядати цей вид питань?"

Поняття Підвідомчості

Підвідомчість — це система правил, за якими визначається, якому саме органу (чи гілці влади) належить розгляд певних питань, що виникають у кримінальному провадженні.

Суди різних юрисдикцій

Загальна, конституційна,
антикорупційна

Органи досудового
розслідування

Поліція, СБУ, ДБР, НАБУ, БЕБ

Національні і міжнародні
інституції

ЄСПЛ, МКС

Суди і правоохоронні органи

Розмежування компетенції

Види Підвідомчості

Предметна (родова)

Залежно від характеру справи або процесуальної функції

- справи СБУ vs НАБУ
- Військові злочини
- Корупційні справи

Інстанційна

Залежно від стадії процесу

- Перша інстанція
- Апеляція
- Касація

Територіальна

За місцем здійснення діяльності органу чи суду

- Обласні прокуратури
- Окружні суди
- Територіальні підрозділи

Функціональна

За змістом повноважень

- Розслідування
- Обвинувачення
- Розгляд і нагляд

Предметна Підвідомчість: Приклади

Національна безпека

СБУ + суди загальної юрисдикції

Топкорупція

НАБУ + ВАКС

Військові злочини

ДБР + загальні суди

Предметна підвідомчість формує загальний розподіл сфер діяльності у межах системи кримінальної юстиції, забезпечуючи спеціалізацію та ефективність.

Співвідношення Ключових Понять

Ознака	Підслідність	Підсудність	Територіальність	Підвідомчість
Зміст	Який орган розслідує	Який суд розглядає	Де відбуваються дії	Розподіл компетенції між органами
Сфера дії	Досудове розслідування	Судовий розгляд	Просторові межі юрисдикції	Уся система юстиції
Рівень	Найбільш конкретний	Середній	Географічний	Найширший
Регулювання	Ст. 216–218 КПК	Ст. 32–36 КПК	Ст. 32, 216 КПК	Конституція, закони
Мета	Ефективність слідства	Справедливий суд	Зв'язок з місцем злочину	Чіткий розподіл влади

Практичне Значення Підвідомчості

Запобігання дублюванню

Щоб дві установи не розслідували одне й те саме провадження. Наприклад, щоб поліція і НАБУ не "змагалися" за одну справу.

Забезпечення ефективності

Справи розглядає той, хто найкраще підготовлений, має фахову спеціалізацію. ВАКС — антикорупційні, загальні суди — інші злочини.

Гарантія законності

Розмежування компетенції усуває ризик "впливу" чи конфлікту інтересів. Суддя не може судити справу, підслідну його колезі.

Вирішення спорів

Якщо виникає конфлікт про те, хто має розглядати справу, питання вирішується вищим органом або прокурором (ст. 218 КПК).

Кейси з Практики

Спiр мiж НАБУ i ДБР

Обидва органи розпочали розслідування щодо однієї і тієї ж посадової особи. Прокурор визначив, що справа підвідомча НАБУ, оскільки це топкорупція. ДБР зобов'язано передати матеріали.

Приклад вирішення спору про підвідомчість шляхом прокурорського втручання.

Військова підвідомчість

Військовослужбовець вчинив ДТП на території військової частини. Поліція почала розслідування, але прокурор скасував постанову — справа підвідомча ДБР, а не поліції, бо це службовий злочин військової особи.

Спрацювала предметна і функціональна підвідомчість.

Судова підвідомчість

Оскарження дій детектива НАБУ подано до звичайного місцевого суду. Суддя відмовив у відкритті провадження, бо такі скарги підвідомчі Вищому антикорупційному суду.

Приклад предметної підвідомчості у межах судової юрисдикції.

Проблемні Питання Сучасної Практики

Конфлікти підслідності

Випадки дублювання проваджень між поліцією, ДБР, НАБУ, БЕБ.
Потрібна точна межа компетенції.

Проблема "зручного суду"

Сторони іноді намагаються змінити підсудність, щоб потрапити до "лояльного" суду.

Територіальна невизначеність у війні

Частина судів і прокуратур переміщена — виникають колізії між реєстрацією і фактичним місцем розгляду.

Міжвідомчі суперечності

СБУ, НАБУ і ДБР іноді конкурують за справи, що порушує принцип функціональної підвідомчості.

Відсутність цифрової системи

Необхідна єдина електронна "мапа юрисдикцій" для визначення підслідності/підсудності в ЄРДР.

Висновки: Геометрія Справедливості

"Правосуддя — це не тільки шлях до істини, але й дисципліна маршруту."

Територіальність і підвідомчість — це системоутворюючі принципи кримінального процесу. Без них кримінальна юстиція втратила б зв'язок із суспільством, громадою, місцем, де відбулося зло.

3

Рівні юрисдикції

Слідство, прокуратура, суд

4

Види підвідомчості

Предметна, інстанційна, територіальна,
функціональна

Сьогодні територіальність — не лише "місце на карті", а й місце в цифровому чи воєнному просторі, де держава все одно має гарантувати верховенство права. Завдання юриста — не просто знати статті КПК, а бачити систему, розуміти її логіку і застосовувати її так, щоб будь-яке провадження було не просто законним, а справедливим і структурно правильним.

